

Mirana Likar Bajželj

Avireks

Avireks, avireks, kako ponosno to zveni. Avireks. Avi kot nekaj mehkega, puhasto ptičjega, in reks, trdo, neupogljivo, resno, kraljevsko ... tako premišljuje Andi, ko v mrzlem jesenskem dnevu stoji na pokopališču in pokopava očeta. Ker kaj? Andi je frik in friki nosijo jakne avireks. Avireks stane osemsto mark, pa še več, če ima na hrbtu sliko, pa stroški prevoza do Trsta, pa hrana v Trstu, Andi ne bo štopal in ne bo jedel sendvičev, še posebno ne zdaj, ko je gospodar svojega, no ja, fotrovega denarja, in končno sam svoj človek. Zdaj bo vse drugače, za svoj denar bom svoj človek in bom delal, kar bom hotel, si misli. Če se stara ne bi ločila od starega, bi se drugače pogovarjali, ampak stari ji je že plačal, kar je bilo treba, in zdaj ji bom jaz pokazal, kako se gospodari. Zadnje mesece je prevzela skrbništvo nad starim, čeprav nista bila več skupaj, in je z njegovo penzijo plačevala dom. Kadar je Andi prišel na obisk, je stari odprl predal nočne omarice; sprva je imel še kakšnega papirnatega, pozneje pa se mu je tako sfuzlalo, da mu je stara dajala same kovance, resda največje, srebrne, ker so bili staremu všeč, saj je mislil, da so veliko vredni. Zarotniško mu je pomežiknil in rekel, počakaj, vem, da rabiš. Zagrabil je v predalu in Andiju je bilo malo nerodno, ko mu je iz pegaste stare roke pobiral tisto drobižarsko revščino, ampak vzel je pa vseeno vedno vse. So bili pa le veliki kovanci.

Andi v žepu mečka prazno škatlo marlbora, govornik nad jamo mečka govor, Andi je malo ponosen, ne, zelo je ponosen, da je sin tako pomembnega človeka, akademika, ki so ga poznali vsi profesorji, pa ne samo poznali, tudi spoštovali so ga in tudi Andija spoštujejo zaradi očeta. Gotovo me spoštujejo, si reče Andi, in misli na vse tiste ocene, ki jih je dobil skupaj s pozdravi očetu, in na vse tiste pogovore, ko je staremu povedal, kako pametno je odgovarjal v šoli. Stari je sedel na zofici, vedno s kakšno knjigo, na nogah klobučevinasti copati, in vsakič mu je rekel: prinesi mi

denarnico. To je bila njuna igra, že ko je bil Andi majhen, ko sta stari in stara še živela skupaj, je včasih prišel k staremu v kabinet, da bi se mu kaj pritožil, ali pa mu je bilo samo dolgčas, in je stari odprl predal, mu dal kakšnega jurja in rekel, alo, zdaj pa k mamici, mamica te ima zelo rada. Andi o tem ni bil ravno prepričan, ampak imel je denar in nekako se je navadil živeti med predalom in ulico; spotoma je sprva mami še zavpil, da gre ven, potem pa ne več, in je samo šel.

Andi ima največ denarja na ulici. Ima tudi najboljše kavbojke, točno tiste, ki so najmodernejše. Vse mačke padajo na Andija, nobene ne moti, da ni naredil mature, pa ima že enaindvajset let. Saj matura ni vse, kje pa piše, da si, če narediš maturo, pameten. Kje pa, Andi pozna vrsto kretenov, ki so naredili faks, nekateri celo dva, pa so daleč od kakšne pameti. Andi ni naredil niti gimnazije, nekateri profesorji so prišli s kmetov, sploh niso iz mesta, tisti za matematiko je bil že tak, ni poznal Andijevega starega. Andi je šel potem na trgovsko, saj trgovska je tudi dobra, Andi je namreč hotel postati maneken, igralec in glasbenik, no, bolj glasbenik, ker ima ritem, to pa res. Mogoče bi se moral naučiti kakšnih not, ampak note so za kmete, Andija bi prav motile, saj bi lahko igral tudi po posluhu, samo če bi hotel. To, da ima Andi ritem, lahko opazi vsak, ki ga vidi, kako hodi v svojih kavbojskih škornjih, škornji so semiš, jebi ga, moraš imeti okus, Andi ima vse naštudirano, da ima naštudirano tudi hojo, pa tako in tako nihče ne ve. Ko gre Andi po mestu, vsi vedo, da je drugačen. On je niger, on je niger v duši. Pleše in poje po cesti, najbolj okoli dveh, ko gredo punce iz šol. Vse punce so vesele, če jih Andi oplazi s pogledom. Zapoje jim Claptonovo I Shot The Sheriff, punce pa se hihitajo, ko jim reče, alo, gremo na kokakolo. Punce pijejo deit, ker je najcenejši, če plača kdo drug, pa pijejo kokakolo. Andi ima vedno denar zanjo. Pije jo tudi sam, zvečer ji doda ob delovnikih rum, ob koncih tedna, na pomembnejših zabavah, pa viski. Če Andi popije preveč, se včasih sfajta, drugo jutro pa vse mesto govori o tem.

Pred puncami se potem šopiri z oblekami in s tem, koga vse pozna, pa res pozna kar nekaj ljudi, najrajši pa ocenjuje, kako katera pleše. Po njegovem vedno pleše najbolje katera, ki je ni zraven. Ker sam dobro pleše, ima njegova ocena težo. Ve, da bodo punce povedale tisti, o kateri teče beseda, kaj je rekel.

Če pride k mizi kakšen gimnazijec iz četrtega ali pa kakšen študent, začne Andi streljati s težko municijo. Takoj preklopi na glasbo. Izvleče King Crimsone, Allmane ali pa Herbija Hanckoka. Za včasih ima tudi Wilsona Picketta. Vprašanje je, kaj od tega v resnici posluša, ampak brez skrbi, Crimsonov v resnici ne posluša nihče, Andi pa se je doma

nagulil vse o njih iz tujih revij, ki jih je sredi sedemdesetih težko dobiti, prinašata mu jih stara in stari s kongresov, pa plošče tudi, upata, da se bo vsaj angleščine naučil, in potem blesti z marlborom v rokah in v semiš kavbojskih škornjih in predava, predava, predava ...

Ko se Andi vrne s pogreba, je že takoj vse drugače. Prej je bilo vse v stanovanju in tudi stanovanje očetovo, zdaj je pa njegovo. Lahko naredi, kar hoče. Proda lahko perzijsko preprogo. Proda lahko slike, knjige, pohištvo, ma kaj, proda lahko vse stanovanje, ampak bolj počasi bo moral, ker ne misli iti več v službo. Tiste grde kavče in mize iz ultrapasa v pohištvenem salonu, v katerem je delal do zdaj, naj prodaja kdo drug, kakšen kmet s trgovsko šolo, ki za King Crimsone še slišal ni.

Andi se ustavi pred preprogo in jo namerava takoj zviti, ampak malo še postoji, toliko, da si bo ta trenutek bolje zapomnil, ker zase misli, da je globok človek, in včasih je treba postati, to Andi ve, ker je prebral res dobro knjigo. Njen naslov je Stepski volk. Postoji torej in misli na trenutek, ko mu je Maks, mamin novi mož, rekel, jebemtimater, Andi, spizdi s temi blatnimi čevlji dol s tepiha.

Po navadi Andi za nič na svetu ne bi pustil, da ga vidijo na ulici s kakšno torbo ali vrečko ali čimer koli, kar bi kvarilo njegovo hojo, ampak ta trenutek je drugače. Vleče ga avireks, takoj zdaj, takoj takoj takoj, avireks in pika. Zadene si zvito preprogo na ramo in jo po glavni ulici mahne na glavni trg, v edino starinarnico v mestu. Starinar, plešast in z zlatimi očali, si mane roke. Ker pozna vse Andije tega sveta, ve, kaj vse je v stanovanju, presenečen je le, da se je začelo tako hitro. O, mladi gospod, reče, vidim, da imate preprogico, ki je ne potrebujete, lepo, lepo, kar razvijva jo, bova videla, kaj se da storiti ... Andi ga vpraša, koliko, starinar pa okameni v stari navadi in reče, glejte, ne bom vam lagal, zanima me, seveda me zanima, ampak veste, takih preprog je kar dosti, sami postavite ceno, nočem neprijetnosti, lahko jo poveste samo enkrat. Če mi bo všeč, boste dobili denar, če pa ne, jo boste nesli tja, kjer vam bodo plačali zahtevano ali pa še več, tega ne veva, ampak pri meni je tako.

Andi hitro računa in reče, mislil sem na 1100. Khm, reče starinar, jaz sem sicer mislil na tisoč, ampak ker ste mi res simpatični, bom pozabil na svoje železno pravilo in vam plačal vseh 1100. Tako simpatičnih mladih gospodov ni dosti. Andi se zelo zadovoljno pogleda v razstavljenem starem ogledalu in spravi denar.

Zgodaj zjutraj sede na vlak in se odpelje na Občine, tam pa presede na tramvaj in že je v Trstu, v katerem so vsi ljudje tako lepo oblečeni kot on.

Ker mesto zelo dobro pozna, gre naravnost v trgovino z jaknami avireks. Natančno ve, kakšen bo videti original in kakšen bi bil ponaredek, sto in

stokrat je pregledal slike v katalogu, njega ne bo nihče nategnil. Vzame si čas in pomeri kakšnih deset variant, s sliko, pa brez slike, pa manjšo številko, pa večjo številko, pa črno, pa rjavo, pa z našitkom na rokavu, pa brez ... Najdlje se zadrži pri rjavem modelu, ki ima pod desnim ramenom zadaj majhno kovinsko srebrno vilo s krili. Ko Andi premakne roko, vila na plečih poleti. Huda fora, si misli Andi, ki si natančno predstavlja, kako bo lepotička letela na njegovem hrbtu po ulicah njegovega sivega socialističnega domačega mesta. To je trenutek, ko ga prodajalec občudujoče pogleda in ga krcne z prsti po ramenu, kot da bi frenil majhno smet. Vedi, reče in Andi ve, da je to to, in plača.

Zdaj se res začne življenje. Plošče Allmanov se odlično podajo k jakni in Andi jih kot neumen prenaša sem in tja. Vsi govorijo, kakšen frajer je in da res ve, kaj je življenje, kakšno je in kaj je treba početi z njim. Andi resno premišljuje, da bi si nabavil še kavbojski klobuk, ampak nekako je jakna bolj motoristična, no, ali pa pilotska, tako da se ne more čisto odločiti, kmet pa noče izpasti.

Nekako takrat pride do neprijetnega pojava. Andi je brez dvoma všeč puncam. Tudi punce so všeč Andiju. Ampak mirne, pridne, lepe punce, ki bi jih Andi imel za svoje, ne bi imele za svojega Andija. In nasprotno. Vreščave, načičkane in uporniške punce, ki bi imele Andija, so zanj popolnoma neprimerne. Mirne in lepe punce ne gredo nikoli na deit, nikoli na tiste plese, na katere hodi Andi, poslušajo Beatlese, in če jih Andi ogovori, se mu le prizanesljivo nasmehnejo. Andi ima tako navado, da s punco najprej pleše normalno, in ko ji pokaže vse, kar zna, pomigne ansamblu ali pa tistemu, ki vrti plošče, naj da gor sentiš. Vsaka punca reče ja, ko ji Andi predlaga, da gresta ven, na en marlboro in na zrak. Ko prideta ven, pa so tam po navadi že drugi, Andi čisto pozabi na punco, ker je tako zaposlen z družabnostmi, pa z novimi komadi Wilsona Picketta, ja, njegova plata je notri, bo posodil, seveda, – da se punca počuti čisto čisto zapuščeno in je hvaležna in nemočna, ko se Andi spet spomni nanjo, jo objame okoli ramen in pelje za vogal. Po navadi jo potem poljubi in ko se punca dobro počuti, ji reče, da je pa res koza, ki se še poljublja ne zna. Andiju prija njihovi zmedeni pogledi in to, da se potem prisesa na njihov vrat, one pa stokajo kakor od strasti, v resnici pa bolj zato, ker mislijo, da tako stvari pač potekajo in da je na vratu prisesani Andi užitek. Naredi jim vijoličasto znamenje in drugo jutro vsi vedo, katera punca je bila včeraj z njim, če si punce še tako zavezujejo rutke, pa si jih niti ne, ker se tudi one bahajo, da so bile z njim. Nikoli, čisto nikoli, pa Andi ne dobi takih in tistih punc, ki bi si jih res želel poljubiti. Za take punce je Andi manj kot nič.

Enkrat pa na plesu spozna čudno in čisto mlado punco. Še nikoli prej je ni videl. Reče ji, da je kot Francozinja. Andi v resnici ne pozna nobene Francozinje, sploh ne ve, kakšne naj bi bile Francozinje, ampak tak nagovor je videl v filmu. Francoska punca se zasmije in ga vpraša, ali je mogoče tudi on gledal film. Andi je jezen. Povabi jo plesat. Pelje jo na sredo plesišča in ko ji pokaže svoj občutek za ritem, se zastrmi vanjo in ji reče, saj ti si pa kot dila, pejva ven, ker me je sram, da bi plesal s tabo, me le vsi poznajo, mogoče sem se pa zmotil in si bolj kmetica kot Francozinja. Punca gre za njim ven, ampak učinek njegovih besed ni tak, kot si je želel, punca se smeji in Andi ne ve, pri čem je. Ko se zunaj začne družiti in pogovarjati o ploščah, ga punca sploh ne čaka, ampak se obrne in gre na ulico. Andi si tega ne more privoščiti in stopi za njo, naredi vse, kot je treba, vila na njegovem ramenu plava z njim, kavbojski škornji zvenijo v ritmu korakov, Andi se pozibava, ampak punca gre svojo pot in sploh ne vidi, kako Andiju vse dobro gre, kako veličastno obvladuje ulico in sebe na njej, sanja se ji ne o njegovem ritmu, in ko jo dohiti, mu pove, da se ji mudi, ker ji bo zdaj zdaj odpeljal zadnji avtobus in bo doma hudo, če se ne vrne z njim. Andi ji pravi, da jo bo pospremil na postajo, in ko jo pred avtobusom poljubi, ve, da je ta punca res pravi štor, res prava dila, ker je jasno, da o poljubljanju nima pojma, ampak nima časa, da bi ji o tem kaj navrgel, kaj šele, da bi se ji prisesal na vrat, pa še pred sprevodnikom. Punca je zmedena, ko naleti na Andijev poljub, njemu pa se zdi, da tako mora biti, ker je tako bolj skrivnosten. Preden gre na avtobus, dobi punca še ime, Nika.

Ampak na tej puncici je nekaj, Andi nima pojma, kaj, ker je pravzaprav res kmetica, še iz mesta ni, nekaj, kar Andija prisili, da jo vpraša, ali bi se v ponedeljek po šoli dobila z njim na mostu za pešce. Punca reče, da bi, in avtobus odpelje.

Doma Andi premišlja, kako fino si je izmislil, na most bo prišla, tam res ni nikogar, ki bi ga lahko videl s petnajstletnico. Ne ve, kam bi jo uvrstil, videti je kot ta pridna, smeje se pa kot ta poredna.

Pride ponedeljek, Andi že sedi na leseni ograji mostu in čaka. Oblekel si je črn žameten rekle in hlače, črna fazona reče on temu. Ko punca pride, ji reče, da jo je že večkrat gledal od daleč in da mu je bila vedno všeč, da je drugačna od vseh drugih punc in da ji ni zaradi filma rekel, da je kot Francozinja, ne, res ne, ona je zanj res nekaj posebnega. Še vedno sede na ograji ji gre z roko skozi lase, tudi to si je zamislil vnaprej, punca stoji v zadregi, ampak vseeno tudi ona nekaj govori, govori, govori, Andi razširi noge in jo stisne k sebi. Drugi, tudi tisti z maturo, bi za tako potezo potrebovali najmanj teden, Andi pa ve, da je to vse samo tehnika. Punca

ga potem tudi objame okoli pasu, kam pa naj z rokami, naenkrat pa pride do situacije. Andi ne ve, kako je to naredila, ampak njene roke so kar naenkrat v žepih Andijevih hlač in desna naleti, na kar pač naleti. Tudi punca je čisto zmedena, nekaj minut se sprašuje, kako sta njeni roki zašli v njegove žepe, kako da se počuti z njim tako domača. V resnici gre le za to, da punca ni domača z nikomer izmed svojih, nihče se je ne dotika, že od prvega razreda ne, pa je zamenjala Andijev objem z nekimi drugimi objemi in zdaj so njene roke v njegovih žepih in desna premišljuje, kaj je to, kar ima Andi v žepu. Ko ugotovi, pa se še bolj sprašuje, kaj naj zdaj, ker daje to, kar ima Andi v žepu, objemu čisto novo dimenzijo. Nika ima tako zmeden in nedolžen pogled, da Andi izgubi nadzor. Nekako se oba rešita tako, da se naredita neumna, Andi je zmeden, ker ni navajen, da bi se on moral delati neumnega, stvari bi absolutno morale potekati drugače.

Pa ne potekajo. Nika se skoraj naseli pri Andiju. Doma se že kaj zlaže, med tednom še spi doma, za konec tedna pa je v Andijevem stanovanju. Kadar koli kdo pozvoni pri njem, nekaj časa traja, da Andi odpre, vsi vedo, da je ona tam, ampak Andi se dela, da ni, ker ga je sram, da je stara šele petnajst let. Le kako je temu otroku dovolil, da se naseli pri njem?

Naučiti jo je moral nekaterih stvari, pa bog ve, da se je pri tem pošteno namučil, ona pa tudi, ker Andi ne zna prav pobožati niti psa, kaj šele punco. Druge punce je Andi sredi noči podil domov, nje pa ne. Nika ga zjutraj sploh ne moti. Mirno lahko spi do enih ali dveh, ona gre v kabinet, tam so knjige, zviije se na fotelju in bere. Andiju je lušno videti punco, ki v njegovem stanovanju bere. Moti ga le, da je, če sodi po objemih, premlada, in čez čas Andi sploh ne ve, kaj bi. Sluti tudi, da ima Nika doma kup težav, pa je nikoli ne vpraša, ker ve, da jih ne more rešiti, sama mu pa tudi ne pove, ker jo je sram. Po svoje jo ima Andi nekako rad, ampak predvsem ima rad sebe, tako da stvari ostanejo take, kot so.

Andi ne želi, da bi Nika hodila z njim na plese, ker so tam še druge punce, Nika pa bi bila rada z Andijem, zaradi objemov, pa kakršni koli že so, in miru, sobe, polne knjig, in drugačnega življenja. Pripravljena je prenesti tudi to, da gre Andi zvečer ven, da pride ponoči ali pa zjutraj, da ji kdaj kakšna sošolka reče, a nisi bila ti ta vikend pri Andiju, a veš, da je spal pri moji sestri. Niki je hudo, ampak ne toliko, da bi se sprla z Andijem. Včasih so noči tako počasne, ne pomagajo ne knjige ne plošče, ki jih polaga na Andijev supersonični gramofon, pa gre ponoči po praznih ulicah in misli na Andija, ki nekje pleše in se nekje fajta, pa na drobno srebrno vilo, ki pleše in se fajta z njim, prilepljena na njegovo čudovito jakno avireks, pa kako bo, ko bo ona to, kar namerava biti. Andi včasih ne prenese občutka krivde in ji prepove priti. Tisti dnevi, ko ne more k

njemu, so še stokrat hujši kot tisti, ko je pri njem sama in ga ponoči čaka. Nika ve, da je Andi le vmesna postaja in da bodo nekoč prišle drugačne noči, strah jo je samo tega, do je do takrat še dolgo.

Nekega dne dobi Andi pošto. Da bi vedel, kaj v pismu piše, mu kuverte sploh ni treba odpreti. V Beogradu je Tito, ena noga ga že malo boli, zato ne more več sam obračunavati z notranjimi in zunanjimi sovražniki, pa misli, da mora Andi na nabor, da se bo videlo, ali mu pri tem lahko malo pomaga. Na nabor mora prinesiti potni list, Tito in Partija mu ga bosta deponirala za kakšni dve leti. Andiju ne pade na pamet, da bi se fajtal v olivno zeleni uniformi in da bi komu dajal deponirati svoj potni list, ki ga je ne nazadnje plačal. Če že, potem bi bila ameriška vojska veliko lepša, pa tudi vietnamska vojna je boljša, tam igrajo med akcijami v helikopterjih Wagnerja in med bitkami surfajo na valovih, Andi je vse to videl na svoje lastne oči, lepi vojaki na skrivnih misijah pa govorijo podobno kot v Stepskem volku in zvišajo džolice na čolnih, ki plujejo po neskončnih rekah. Tam so jakne avireks standard.

Andi naredi načrt. Stanovanje se prazni in antikvariat polni. Nika, ki ve, kaj bo Andi naredil, samo joka. Nič ne pomaga, da jo Andi tolaži, da je še mlada in bo lahko v kakšnem praznem stanovanju prebrala še veliko knjig. Ali pa, da si zasluži prave objeme, ne pa tistih njegovih. Nihče drug ne ve, da je Andi dobil poziv na nabor. On je frik in frika ne moreš kar ustaviti. Frik lahko pleše povsod, povsod lahko razpravlja o ploščah in o Stepskem volku, v Ameriki še najlaže, če ima pa jakno avireks s srebrno vilo na ramenu, pa sploh.

Andi naloži skoraj ves denar iz starinarnice na knjižico, ostanek skrije v kavbojske škornje, vzame dokumente, ki dokazujejo, da je stanovanje njegovo, in gre na ameriški konzulat v Trstu. Američanom pokaže papirje in razloži, da bo moral zdaj zdaj k vojakom, da bi pa še prej rad na en pošten rok koncert, takih pri komunistih ni, in da se bo gotovo vrnil. Poglejte, pravi, koliko imam na banki, pa svoje stanovanje, kdo pri zdravi pameti bi emigriral, jaz bi rad samo na koncert. Malo popleše in poskoči, pokaže, kakšen frik je, in, daaam, dobi vizum. Andi bo šel v Ameriko, kmetje naj pa kar gredo v JNA.

Andi odleti, po mestu govorijo, kaj je spet naredil, njegovi mami nihče ne verjame, da ni imela pojma, in jo malo zaslišujejo na policiji, ampak kmalu na Andija vsi pozabijo. Nika mu sprva piše vsak dan na poštni predal, potem mu piše malo manjkrat, nazadnje pa se eno njeno pismo vrne s pripombo, da je naslovnik neznan in poštni predal neveljaven. Andi je zanj izgubljen, življenje gre svojo pot in Nika tudi. Od časa do časa se pojavi kakšna govorica, kaj da dela Andi v Ameriki, ena je bolj osupljiva

od druge, Andi pa je v zgodbah še zmeraj največji frajer. Spomnijo se njegove jakne in semiš škornjev, srebrna vila spet leta po ulicah in pleše z njihovimi besedami, resnično pa Andija ne pogreša nihče.

Minejo leta, minejo desetletja, meje so izbrisane, zamenjajo se države in vojaki dobijo lepe uniforme, denarne enote in obrazi se postarajo, najboljše knjige, filmi, glasba in moda so drugačni. Za Ameriko zdaj potrebujejo vizume drugi ljudje. Nekega dne se Nika znajde sredi New Yorka, sredi Manhattna, na zavetrnem podestu sredi stopnic, ki vodijo na postajo podzemne železnice. V kotu podesta je karton, na kartonu pa sta objeta človeka, čez glavi pokrita z jakno avireks, izpod jakne gledajo samo prepletene noge moškega in ženske. Nika lahko po obliki jakne sklepa, da sta objeta tudi z rokami. Avireks, si reče Nika, tukaj imajo še klošarji avireks. Spomni se neke druge jakne avireks in nekih drugih objemov, ki jih je nekoč pomešala s pravimi. Zamišljena prezre drobno srebrno vilo s krili, ki žalostno gleda za njo iz usnjene gube, ker ne more več plesati in leteti, ter stopi v vlak za Broadway.